

UČENJE NA DALJINU U DOBA KORONA VIRUSA

Radić Ana¹, Usiljanin Bojana², Pavković Aleksandra³, Petin Ivana⁴, Marić Nenad⁵,
Bašić Aleksandra⁶, Maćešić Petrović Dragana⁷

¹⁻⁷Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd, Srbija

¹ana.radic333@gmail.com, ²bojana.usiljanin997@gmail.com, ³pavkovicaleksandra123@gmail.com,
⁴ivanapetin@gmail.com, ⁵nenadmaric99777@gmail.com, ⁶aleksandra@fasper.bg.ac.rs, ⁷macesicd@yahoo.com

Kratak sadržaj: Kako je u martu 2020. godine u Republici Srbiji proglašeno vanredno stanje usled pandemije korona virusa, u cilju sprečavanja širenja virusa korona (Covid-19), doneta je odluka da se privremeno obustavi neposredna nastava i prelazak na nastavu elektronskim putem, preko brojnih platformi (Moodle, Zoom, Teams...). Univerziteti/više škole su morale da prilagode program kako bi neometano nastavili sa obrazovanjem studenata. Cilj našeg rada bio je da se utvrdi koliko su studenti zadovoljni, koliko im je dostupna nastava, kakvo je njihovo iskustvo i koje su najčešće prepreke sa kojima se susreću. Iskustvo studenata vezano za učenje na daljinu u vreme pandemije korona virusa u odnosu na vreme pre pandemije je lošije (50,2%), takođe većina ispitanika je navela da im se ne dopada koncept nastave na daljinu (49,9%). Važno je napomenuti da je prelazak sa nastave na fakultetima na online nastavu bio iznenađan i za studente i za profesore, da su se i jedni i drugi suočili, ali i dalje suočavaju sa teškoćama različite prirode. Na osnovu rezultata našeg istraživanja došli smo do zaključka da se veća efektivnost i produktivnost online nastave može se postići obezbeđivanjem tehničkih sredstava profesora i studenata, edukacijom kao i stručnim usavršavanjem nastavnog kadra koja je usmerena na digitalnu kompetenciju kako bi se neometano odvijao proces prenošenja znanja od strane nastavnika ka usvajanju znanja studenata kako bi bio što je moguće približniji regularnoj nastavi u učionicama, kao i veći stepen interaktivne nastave.

Ključne reči: COVID-19, učenje na daljinu, studenti, univerzitet

DISTANCE LEARNING IN THE AGE OF CORONAVIRUS

Abstract: As a state of emergency was declared in the Republic of Serbia due to a pandemic in March 2020, in order to prevent the spread of the Corona Virus (Covid-19), a decision was made to temporarily suspend direct teaching and transition to teaching electronically, through numerous platforms (Moodle, Zoom, Teams...). Universities/High schools had to adjust the program in order to continue the education of students without hindrance. The goal of our research was to determine how satisfied are the students, reachability of the teaching, how is their experience with online teaching and what are the most common obstacles there. Students experience related to distance learning during the corona virus pandemic is worse than before the pandemic (50.2%), and most respondents also stated that they do not like the concept of distance learning (49.9%). It is important to note that the transition from university teaching to online teaching was sudden for both students and professors, that both faced and still face difficulties of a different nature today. Based on the results of our research, we came to the conclusion that greater effectiveness and productivity of online teaching can be achieved by providing technical resources for teacher and students, education and professional development of teaching staff focused on digital competence in order to smooth the process of knowledge transfer by teachers towards the acquisition of students knowledge in order to be as close as possible to regular classes in classrooms as well as a higher degree of interactive teaching.

Keywords: COVID-19, distance learning, student, university

1. UVOD

U martu 2020. godine u Republici Srbiji proglašeno je vanredno stanje. Kao mera za sprečavanje širenja virusa korona (Covid-19), doneta je odluka da se privremeno obustavi neposredna nastava. Stepanović navodi da je kao odgovor na zatvaranje svih obrazovnih ustanova, Unesko (UNESCO, 2020) dao predlog učenja na daljinu putem različitih platformi, kako bi se na taj način svakom učeniku/studentu obezbedila mogućnost za ravnopravno učešće u obrazovanju. Ovaj vid nastave je negativno uticao na sve učesnike obrazovanja, ali i na celokupan društveno - ekonomski sistem. Kako se ranijih godina nije organizovala nastava na daljinu, pred obrazovne ustanove su postavljeni veliki izazovi. Ustanove su morale potpuno da prilagode obrazovni program ovakvom načinu učenja, što za mnoge nastavnike/profesore predstavlja poteškoću (Stepanović, 2020).

U maju 2020. se godine ukida vanredno stanje u Srbiji i polako se prelazi na prethodni način školovanja, uz organizovanje dodatnih ispitnih rokova za studente obbolele od korona virusa. Školska godina na Univerzitetu u Beogradu počinje u oktobru, međutim neposredno pre početka iste, Senat Univerziteta u Beogradu (Saopštenje Senata Univerziteta, 2020) daje zvanično obaveštenje o prelasku na kombinovani tip nastave.

Izbijanje virusa korona je bio prvi izazov za društvo i prosvetne radnike Ukrajine, tačnije zahtevanje za socijalnom distancom. U istraživanju Prokopenka i Berezhne (Prokopenko, I., & Berezhna, S., 2020), cilj je bio da se analiziraju problemi kao i načini da se isti reše u višim obrazovnim institucijama u Ukrajini tokom pandemije virusa korona. Rezultati ove studije su pokazali da nisu sve visokoškolske ustanove tehnički pripremljene, kao i da su se studenti susretali sa mnogim psihološkim problemima pri učenju na daljinu tokom pandemije virusa korona.

Italija je prva Evropska zemlja koja je proglasila vandredno stanje usled najvećeg broja preminulih od korona virusa. Usled zatvaranja fakulteta, Italija prelazi na učenje na daljinu (onlajn nastava). U istraživanju Tejedora i saradnika (Tejedor, S. et al., 2020) u kom je učestvovalo oko 250 studenata Univerziteta u Italiji, uzrasta između 18 i 24 godine, dobijeni su rezultati u kojim više od polovine studenata navodi da nisu zadovoljni načinom na koji su profesori organizovali nastavu.

Slično istraživanje vršeno je i u arapskim zemljama tokom aprila i maja 2020. godine (Irak, Egipat, Alžir i Palestina), cilj ove studije je da otkrije prepreke ka postizanju kvaliteta učenja na daljinu tokom pandemije korona virusa (COVID-19), kakav je raspored tih prepreka kao i to da li se te prepreke za postizanje kvaliteta učenja na daljinu razlikuju među profesorima i studentima. Primarni cilj ovog istraživanja bio je da istraži različite načine na koje su studenti nastavili studije kod kuće tokom univerzitetske suspenzije kao rezultat COVID-19. Rezultati ove studije ukazuju da se profesori i studenti suočavaju sa samonametnutim preprekama odnosno ličnim preprekama, kao i sa pedagoškim, tehničkim i finansijskim ili organizacionim preprekama. Takođe ukazuju na slabu motivaciju studenata za učenje na daljinu i poteškoće u razumevanju određenih predmeta u odsustvu interakcija u učionici i direktnog (tradicionalnog) podučavanja što ukazuje na njihovo odbacivanje koncepta učenja na daljinu (Lassoued Z., Alhendawi M., Bashitishaaer, 2020).

U Indiji je situacija relativno slična situaciji u Arapskim zemljama, istraživali su se problemi koji se javljaju u toku nastave na daljinu za vreme pandemije korona virusa (Kovid-19). Ispitanici su bili studenti i profesori širom zemlje, dok je fokus bio na ispitivanju problema koji se javlja u tehnologiji i internet mreži kako bi nesmetano pratili nastavu. Rezultati koji su dobijeni kažu da su glavni problemi u Indiji bile sigurnost na internetu, dostupnost laboratorija, brzina i pristup internetu, kao i nivo obučenosti ispitanika (Dhawan, 2020).

Prelaskom na kombinovanu nastavu u Republici Srbiji, predavanja su organizovana putem učenja na daljinu ili u manjim grupama na fakultetima uz mogućnost praćenja sadržaja onlajn, a vežbe su organizovane na fakultetima, sve do decembra kada je potpuno obustavljena nastava uživo i sve je prešlo na onlajn koncept. Uzimajući ovo u obzir, cilj našeg rada bio je da se utvrdi u kojoj meri su studenti zadovoljni, koliko im je dostupna nastava, kakvo je njihovo iskustvo i koje su najčešće prepreke sa kojima se susreću. Iz ovog cilja proistekle su dve hipoteze.

Hipoteza 1: Onemogućenost kvalitetnog usvajanja znanja na daljinu proizilazi iz nedostatka uslova i sredstava studenata.

Hipoteza 2: Studentima više odgovara nastava i učenje na daljinu, zbog bolje organizovanosti slobodnog vremena.

2. METOD RADA

U analizi dobijenih podataka tokom decembra meseca 2020. godine sproveden je anketni upitnik (Google Forms) sa studentima širom Republike Srbije. Upitnik je rađen onlajn i bio je deljen putem linka na društvenim mrežama, kako bismo utvrdili u kojoj meri su studenti u mogućnosti da kvalitetno usvajaju znanja onlajn putem kao i samo zadovoljstvo studenata onlajn nastavom. Upitnik se sastojao iz 2 dela. Prvi deo se odnosio na opšta socio-demografska pitanja kao što su pol, broj godina, stepen studija, godina studija, vrsta fakulteta/više škole. Drugi deo je bio sastavljen od pitanja zatvorenog i otvorenog tipa o učenju na daljinu u doba korona virusa. Pitanja zatvorenog tipa su strukturisana po principu filter pitanja. Celokupan upitnik se sastojao iz 21-og pitanja, od kojih se 7 odnosilo na sociodemografska pitanja, 10 pitanja su zatvorenog tipa, dok su 4 pitanja bila otvorenog tipa. Istraživanje ima obeležja kvantitativnog i kvalitativnog karaktera ali za potrebe ovog istraživanja su obrađivana samo pitanja zatvorenog tipa, odnosno kvantitativnog karaktera. Ukupan broj ispitanika bio je 1200, od kojih je 86,7% studenata ženskog pola i 13,3% muškog pola.

3. REZULTATI I DISKUSIJA

Hipoteza broj 1

Naša hipoteza da onemogućenost kvalitetnog usvajanja znanja na daljinu proizilazi iz nedostatka uslova i sredstava se odnosila na to da nemaju svi ispitanici pristup internetu, kao i uređajima preko kojih bi pratili nastavu.

Tabela 1 – Da li imate internet vezu kod kuće?

	N	%
Da	1015	84,6%
Ne	8	0,7%
Da, ali imam poteškoće	177	14,7%

Tabela 2 – Da li imate pristup računaru ili nekom drugom uređaju (osim pametnog telefona) koji možete da koristite za završetak Vaših obaveza?

	N	%
Da	884	73,7%
Da, ali ne radi baš najbolje	106	8,8%
Da, ali ih delim sa ostalim ukućanima	171	14,2%
Ne	39	3,2%

Hipoteza je bila opovrgnuta usled rezultata našeg istraživanja u kome se ukazuje da 84,6% ispitanika ima internet vezu kod kuće, 14,7% ima određene poteškoće, dok samo 0,7% nema pristup internetu (Tabela 1), međutim Dhavan (Dhawan, 2020) navodi da ne samo đaci i studenti, već i nastavnici i profesori u Indiji takođe imali problem sa internetom i nedostatkom struje jer su manji gradovi u Indiji slabo snabdeveni strujom što im je u mnogome otežavalo održavanje odnosno praćenje onlajn nastave. Takođe, imali su problema i sa korišćenjem drugih vidova tehnologije osim pametnog telefona, što se ne poklapa sa našim istraživanjem u kome je 73,3% ispitanika imalo drugi uređaj ili računar (Tabela 2). Samim tim, nadovezuje se pitanje vezano za praćenje nastave. Više od polovine (60%) naših ispitanika redovno prati nastavu, 31,4% poveremeno prati nastavu, dok 8,3% ne prati nastavu.

Tabela 3 – Koja je Vaša najveća prepreka za efikasno učenje kod kuće tokom pandemije korona virusa?

	N	%
Radni prostor (nedostatak tišine)	445	37,1%
Trenutno nemam nikakve prepreke	421	35,1%
Briga o članovima porodice	134	11,2%
Nedostatak tehnologije	29	2,4%
Nedostatak internet	29	2,4%
Nedostatak motivacije	22	1,6%

Kada je reč o preprekama studenata tokom učenja na daljinu, naši ispitanici su naveli da im radni prostor (37,1%), briga o članovima porodice (11,2%) i motivacija (1,6%), dok 35,1% ispitanika nije imalo nikakvih prepreka (Tabela 3). Rezultati u Arapskim zemljama ukazuju na to da su se profesori i studenti suočavali sa samonametnutim preprekama odnosno ličnim preprekama, kao i sa pedagoškim, tehničkim i finansijskim ili organizacionim preprekama. Za razliku od našeg istraživanja, Lasoued i saradnici (Lassoued Z. et al., 2020) navode da se veći akcenat odnosi na slabu motivaciju studenata za učenje na daljinu.

Hipoteza broj 2

Kada je reč o drugoj hipotezi koja govori da studentima više odgovara nastava na daljinu zbog bolje organizovanosti slobodnog vremena je takođe bila opovrgnuta, što nismo očekivali, i mišljenja su podeljena.

Tabela 4 – Da li Vam se dopada koncept nastave na daljinu?

	N	%
Dopada mi se	194	16,2%
Da, ali je ponekad naporno	455	37,9%
Ne dopada mi se	551	45,9%

Tabela 5 – Kakvo je Vaše iskustvo vezano za učenje na daljinu u vreme pandemije korona virusa u odnosu na vreme pre pandemije?

	N	%
Mnogo bolje	182	15,2%
Isto	416	34,7%
Lošije	602	50,1%

Nešto manje od polovine ispitanika, tj. 45,9% u našem istraživanju se složilo da im se ne dopada koncept učenja na daljinu (Tabela 4), što su rekli i ispitanici u Arapskim zemljama. Kao izvor problema, naveli su poteškoće u razumevanju određenih predmeta u odsustvu interakcija u učionici, odnosno direktnog (tradicionalnog) podučavanja što ukazuje na njihovo odbacivanje koncepta učenja na daljinu (Lassoued Z., Alhendawi M., Bashitialshaaer, 2020). Na pitanje koje se tiče osnaživanja studenata i pružanja podrške u ovakvom vidu nastave koji, kako navode Tejedor i sar. (Tejedor, S. et al., 2020) predstavljaju najvažniju dimenziju „digitalne pismenosti“ jer se tiču mogućnosti pristupa izvorima učenja i dostupnosti tehnologije koja je potrebna za praćenje nastave, većina studenata (79,2 %) smatra da ovaj vid nastave ugrožava kvalitet usvojenog znanja (zbog načina organizovanja onlajn nastave).

Sveukupno, ukazano je da su rezultati studenata bili bolji u nastavi u učionici što znači da će se obrazovanje na daljinu i dalje suočavati sa otporom. Ovo zahteva širenje svesti, ohrabrenja i čvrstoću da se prihvati ova promena (Lassoued Z., Alhendawi M., Bashitialshaaer, 2020). Ovo istraživanje se podudara sa našim u kome su ispitanici naveli da su im iskustva vezana za učenje na daljinu znatno lošija (50,1%) u poređenju na vreme pre pandemije (Tabela 5), dok ispitanici u Ukrajini navode da kvalitet njihovog učenja na daljinu tokom pandemije virusa korona nije lošijeg kvaliteta u odnosu na ranije učenje (Prokopenko, I., & Berezhna, S., 2020).

4. ZAKLJUČAK

Opši osvrt na rad

Važno je napomenuti da je prelazak sa nastave na fakultetima na online nastavu bio iznenađan i za studente i za profesore kao i to da su se i jedni i drugi suočili, ali i dalje suočavaju sa teškoćama različite prirode. Uzimajući u obzir analizu dobijenih rezultata i činjenicu da će nastava na daljinu biti sve prisutnija u narednom periodu, došli smo do zaključka da se veća efektivnost i produktivnost online nastave može postići obezbeđivanjem tehničkih sredstava profesora i studenata, edukacijom kao i stručnim usavršavanjem nastavnog kadra koja je usmerena na digitalnu kompetenciju kako bi se neometano odvijao proces prenošenja znanja od strane nastavnika ka usvajanju znanja studenata kako bi na taj način sam koncept onlajn nastave bio što je moguće približniji regularnoj nastavi u učionicama kao i veći stepen interaktivne nastave.

5. LITERATURA

- [1] Stepanović, S. (2020). *Uticaj pandemije virusa korona na obrazovanje*. Nastava i vaspitanje , 69(2), 183-196.
- [2] UNESCO. (2020, March). *Distance learning solutions*. Retrieved from <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/solutions>
- [3] *Saopštenje Senata Univerziteta*. (2020, 09. 09.). Retrieved from Univerzitet u Beogradu: <http://www.bg.ac.rs/sr/vest.php?id=1465>
- [4] Prokopenko, I., & Berezhna, S. (2020). *Higher Education Institutions in Ukraine during the Coronavirus, or COVID-19, Outbreak: New Challenges vs New Opportunities*. Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala , 130-135.
- [5] Tejedor, S., Cervi, L., Escoda, A.P., Jumbo, F.T. (2020). *Digital Literacy and Higher Education during COVID-19 Lockdown*. Publications , 8(4), 48.
- [6] Lassoued Z., Alhendawi M., Bashitialshaaer. (2020). *An Exploratory Study of the Obstacles for Achieving Quality in Distance Learning during the COVID-19 Pandemic*. Education sciences , 10(9), 232-245.
- [7] Dhawan, S. (2020). *Online Learning: A Panacea in the time of COVID-19*. Journal of Educational Technology Systems , Vol; 49(1) 5-22.